

LBRIS

We know
books

VISUL UNCHIULUI

Din cronica oraşului Mordasov!

FEODOR DOSTOIEVSKI

CAPITOLUL I

Maria Alexandrovna Moskaleva este, fără doar și poate, prima printre cucoanele din Mordasov: în asta nu încapе nicio îndoială. Se poartă așa, parcă n-ar avea nevoie de nimeni, ci, dimpotrivă, toată lumea ar avea nevoie de dânsa. Ce-i drept, n-o iubește aproape nimeni, ba chiar foarte mulți o urăsc din fundul sufletului. În schimb, toți o privesc cu teamă — tocmai ceea ce dorește și ea. Asemenea cerință sufletească este o dovadă de înaltă politică. De ce, de pildă, Maria Alexandrovna, căreia strașnic îi plac clevetirile și care e în stare să nu închidă ochii toată noaptea dacă în ajun n-a aflat vreo știre proaspătă, — de ce ea, cu toate acestea, știe să se poarte astfel, încât, uitându-te la dânsa, nici prin cap nu-ți trece că o cucoană așa de distinsă ar putea fi cea mai mare bârfitoare din lume sau cel puțin din Mordasov? Dimpotrivă, ai impresia că clevetirile ar trebui să se risipească în prezența ei, iar calomniatorii să roșească și să tremure ca niște școlari în fața domnului profesor, convorbirea urmând să se desfășoare numai într-o înaltă atmosferă spirituală. Ea cunoaște, de pildă, niște lucruri atât de grave și de scandaloase pe seama unor persoane din Mordasov, încât, dacă le-ar povesti cu un prilej potrivit și le-ar dovedi așa cum știe numai ea să dovedească, în Mordasov s-ar dezlănțui, un

cutremur asemenea aceluia de la Lisabona. Totuși Maria Alexandrovna e foarte discretă în privința acestor secrete și nu le povestește, să zicem, la o adică, decât prietenelor celor mai apropiate. Se mulțumește numai să sperie, să facă o aluzie precum că ar fi în cunoștință de cauză, dar preferă să-l țină pe domnul sau doamna cutare într-o spaimă permanentă decât să le dea lovitura de grație. Asta înseamnă într-adevăr să ai minte, să posezi tactică! Maria Alexandrovna se distingea totdeauna în mijlocul nostru prin ireproșabilul ei *comme il faut* (așa cum trebuie - expresie franțuzească folosită aici în sensul de comportare onorabilă în societate), pe care toți îl iau drept exemplu. În privința acestui *comme il faut*, ea n-are rival în Mordasov. Știe, de pildă, să ucidă, să sfâșie și să nimicească numai printr-un cuvânt pe o rivală — fapt pentru care suntem gata să depunem mărturie. Își ia în același timp o înfățișare ca și cum nici n-ar fi băgat de seamă cum i-a scăpat cuvântul cu pricina. De altfel, se știe că asemenea trăsătură este apanajul celei mai înalte societăți. În figuri de soiul acesta ea îl întrece până și pe faimosul Pinetti (scamator italian). Are relații înalte. Mulți dintre vizitatorii Mordasovului au plecat încântați de felul cum au fost primiți de dânsa, cu care au purtat ulterior chiar corespondență. Cineva îi dedicase și niște versuri, iar Maria Alexandrovna le arăta cu mândrie tuturor. Un literat, în trecere prin Mordasov, i-a închinat o povestire pe care a citit-o la serata ei — ceea ce a produs un efect extrem de plăcut. Un învățat neamț, sosit anume din Karlsruhe ca să studieze o specie deosebită de viermișori cu cornițe prăsiți în gubernia noastră și care a scris despre viermișorii aceștia patru volume in quarto (De dimensiunile unui sfert de coală), a rămas așa de fermecat de primirea și de amabilitatea Mariei Alexandrovna, că până astăzi poartă cu dânsa o corespondență respectuoasă

și de o înaltă ținută morală tocmai din Karlsruhe. Maria Alexandrovna a fost comparată chiar, într-o anumită privință, cu Napoleon; se înțelege că o cam luau la vale dușmanii săi, mai mult de dragul caricaturii decât al adevărului. Deși recunosc întru totul ciudățenia unei asemenea comparații, îndrăznesc să pun o întrebare nevinovată: spuneți-mi, vă rog, de ce lui Napoleon începuse să i se învâртеască în cele din urmă capul, când se cocoșase prea sus? Apărătorii vechii dinastii (legitimiști, adepți ai dinastiei Bourbonilor) puneau acest lucru pe seama faptului că Napoleon nu numai că nu se trăgea dintr-o familie domnitoare, dar nici măcar nu era gentilhomme de viță (nobil). De aceea se speriasse mai apoi de propria-i înălțime și-și adusese aminte de adevăratul său loc. În pofida umorului vădit, stârnit de această presupunere, care ne face să ne gândim la cele mai strălucite timpuri ale curții franceze de altădată, îndrăznesc să adaug, la rândul meu: de ce Mariei Alexandrovna, niciodată și nici într-un caz, nu i se va învârti capul și va rămâne totdeauna prima printre cucoanele din Mordasov? Au fost, de pildă, împrejurări când toată lumea spunea: „Ei, ce atitudine are să ia acum Maria Alexandrovna, în condiții atât de grele?” Dar împrejurările acestea dificile veneau, treceau și — basta! Toate rămâneau bune, ca mai înainte, ba chiar aproape mai bune decât mai înainte. Așa, toți își amintesc cum soțul său, Afanasi Matveici, își pierduse postul datorită incompetenței și inteligenței sale reduse, stârnind mânia unui revizor care sosise în inspecție. Toți credeau că Maria Alexandrovna se va pierde cu firea, că va începe să se umilească, să se roage, să implore; într-un cuvânt, să-și plece grumazul. Nimic din toate acestea: Maria Alexandrovna înțelese că nu putea căpăta nimic prin rugăminți și își potrivea treburile în așa fel, că nu-și pierdu cătuși de puțin trecerea în

societate și casa ei a continuat să-și păstreze primul rang în Mordasov. Anna Nikolaevna Antipova, nevasta procurorului, dușmanca înverșunată a Mariei Alexandrovna, deși prietenă în aparență, începuse chiar să-și trâmbițeze izbânda. Dar când își dădură seama cu toții că Maria Alexandrovna cu greu își poate pierde cumpătul, pricepură că poziția ei în societate era înrădăcinată mult mai adânc decât crezuseră ei înșiși la început.

Și fiindcă veni vorba, pomenind și de dânsul, hai să spunem câteva cuvinte și despre Afanasi Matveici, soțul Mariei Alexandrovna. Mai întâi el este un om cât se poate de prezentabil ca înfățișare și chiar foarte cumsecade. Dar în momentele critice se pierde, nu știu cum, și se uită ca un vițel la poarta nouă. Este nespus de distins, mai cu seamă la mesele festive, cu cravata lui albă. Dar toată distincția asta și înfățișarea-i impunătoare durează numai până în clipa când deschide gura. Din momentul acela, rog să mă iertați, îți vine să-ți astupi urechile, nu alta. Hotărât — nu-i de Maria Alexandrovna, asta-i părerea unanimă. În postul lui se menținea numai prin genialitatea soției sale. Eu cred că încă mai demult trebuia trimis ca momâie într-o grădină de zarzavat ca să sperie ciorile. Acolo și numai acolo ar fi putut aduce un adevărat și incontestabil serviciu compatrioților săi. De aceea Maria Alexandrovna a procedat cu înțelepciune trimițându-l pe Afanasi Matveici la moșia ei din apropierea orașului, la trei verste de Mordasov, într-un sat de o sută douăzeci de suflete — în trecut fie zis, aceasta alcătuiind întreaga ei avere, toate mijloacele prin care susține cu atâta demnitate bunul renume al casei sale. Toți își dădeau seama că ea îl ținea pe Afanasi Matveici în preajmă-i numai fiindcă avea slujbă, leafă și... alte chicușuri. Când însă el a încetat să mai capete leafă și venituri, a fost de îndată înlăturat,

ca fiind incapabil și cu totul nefolositor. Și toți au lăudat-o pe Maria Alexandrovna pentru judecata ei limpede și pentru firea-i hotărâtă. Afanasi Matveici trăiește la țară ca în sânul lui Avraam. L-am vizitat acolo și am petrecut cu el un ceas întreg destul de agreabil. Își încearcă mereu cravatele albe, își lustruiește cizmele cu mâna lui și nu de nevoie, ci numai de amorul artei, fiindcă îi place să-i lucească cizmele. Bea ceai de trei ori pe zi, îi face o deosebită plăcere să meargă la baie și se simte întru totul mulțumit. Vă amintiți ce poveste dezgustătoare s-a iscat la noi, acum un an și jumătate, cu privire la Zinaida Afanasievna, unica fiică a Mariei Alexandrovna și a lui Afanasi Matveici? Zinaida e fără îndoială o frumusețe. Se bucură de o creștere aleasă; dar are douăzeci și trei de ani și până acum nu s-a măritat. Una dintre cele mai importante pricini prin care lumea își explică de ce a rămas Zina nemăritată sunt zvonuri tenebroase cu privire la niște relații ciudate ale ei, acum un an și jumătate, cu un profesoraș din județ, zvonuri care nu s-au risipit nici până astăzi. Se mai vorbește și acum despre un bilețel de dragoste, scris de Zina, care cică ar fi circulat din mână în mână prin Mordasov; dar spuneți-mi, vă rog: cine a văzut bilețelul acela? Dacă a circulat din mână în mână, ce s-a făcut cu el? Toată lumea a auzit de existența lui, dar nimeni nu l-a văzut. Eu, cel puțin, n-am întâlnit pe nimeni care să fi văzut cu ochii săi bilețelul acesta. Dacă i-ați da a înțelege despre asta Mariei Alexandrovna, ea nici nu v-ar pricepe ce spuneți. Să presupunem chiar că a fost cu adevărat ceva la mijloc și că Zina a scris de fapt bilețelul (ba eu unul cred că așa s-a și întâmplat, fără doar și poate). Câtă abilitate și câtă istețime i-a trebuit însă Mariei Alexandrovna ca să mușamalizeze și să stingă o afacere regretabilă, scandaloasă! Nicio urmă, nicio aluzie măcar! Maria Alexandrovna nici nu dă acum atenție

acestei josnice clevetiri. Și poate numai Dumnezeu știe cât s-a străduit mama ca să salveze neatinsă cinstea unicei sale odrasle. Cât despre împrejurarea că Zina încă nu-i măritată, lucrul e ușor de înțeles: ce pretendenți se pot găsi pe-aici? Pentru Zina nu-i potrivit decât un prinț latifundiar. Ați mai văzut oare pe undeva asemenea zână? Ce-i drept, e mândră, chiar prea fudulă. Se vorbește că o cere Mozgliakov (mozg înseamnă creier), dar e îndoielnic să se facă nuntă. Căci ce-i de capul lui Mozgliakov, la urma urmei? Într-adevăr, e tânăr, nu-i urât, e elegant, are un sat cu o sută cincizeci de suflete neamanetate, și-i sosit din Petersburg. Dar mai întâi și mai întâi, e cam sucit la cap. Flușturatic, flecar, cu nu știu ce idei noi! Și-apoi, ce înseamnă o sută cincizeci de suflete, mai ales când ai idei noi? Nu se face nunta asta!

Rândurile de mai sus, care au trecut pe sub ochii cititorului îngăduitor, le-am scris acum cinci luni, numai și numai dintr-un sentiment de afecțiune. Trebuie să recunosc de la început că am o oarecare slăbiciune pentru Maria Alexandrovna. Intenționam chiar să scriu un fel de panegiric al acestei minunate doamne și să înfățișez toate întâmplările sub forma unei scrisori șagalnice, adresate unui amic, după modelul scrisorilor ce se tipăreau cândva în Severnaia pcela și în alte publicații periodice în vremurile de aur de altădată, dar care, slavă Domnului, nu se mai pot întoarce. Întrucât nu am niciun amic și, afară de asta, sufăr de o timiditate literară înăscută, opera mea a rămas în sertarul mesei, sub forma unei încercări beletristice și ca amintire a unei distracții pașnice din ceasurile de răgaz și desfătare.

Au trecut cinci luni și deodată în Mordasov s-a petrecut o întâmplare uimitoare: în zorii zilei, și-a făcut apariția în oraș prințul K. și a poposit în casa Mariei Alexandrovna. Urmările

acestei vizite au fost incalculabile. Prințul n-a rămas în Mordasov decât trei zile, dar tustrele zilele au lăsat în urma lor amintiri fatale și de neșters. Am să spun chiar mai mult: prințul a produs, într-o oarecare măsură, o revoluție în orașul nostru. Povestirea acestei revoluții formează, firește, una din cele mai de seamă pagini ale cronicii din Mordasov. Tocmai această pagină m-am hotărât, în cele din urmă, după unele șovăiri, s-o prelucrez în mod literar și s-o prezint judecății onoratului public. Povestirea mea cuprinde minunata istorie despre înălțarea, slava și triumfala cădere a Mariei Alexandrovna (o aluzie la romanul lui Balzac „Istoria înălțării și decăderii lui Cesar Birotteau, proprietarul uni magazin de parfumerie”) și a întregii sale case în Mordasov: subiect vrednic de luare-aminte și ispititor pentru un scriitor. Se înțelege că, înainte de toate, trebuie lămurit ce anume e uimitor în faptul că în oraș a sosit prințul K. și a tras la Maria Alexandrovna — iar pentru asta trebuie spuse, firește, câteva cuvinte și despre însuși prințul K. Așa am să și fac. Pe deasupra, biografia acestui personaj este absolut necesară și pentru desfășurarea ulterioară a povestirii noastre. Deci încep.

CAPITOLUL II

Voi începe prin a spune că prințul K. nu era încă cine știe ce bătrân; cu toate acestea, când te uitai la dânsul, fără să vrei, te gândeai că acuși-acuși are să se dărâme: într-atât era de vlăguit, sau, mai bine zis, consumat. În Mordasov se povesteau mereu despre prințul acesta lucruri extrem de ciudate, cu sensul cel mai fantastic. Se vorbea chiar că bătrânul și-ar fi pierdut mințile. Tuturor le părea deosebit de straniu faptul că un moșier, stăpân pe patru mii de suflete, un om dintr-un neam de vază, care, dacă ar fi vrut, ar fi putut avea o mare influență în gubernie, trăia pe minunata lui moșie absolut singur, ca un sihastru. Mulți îl cunoscuseră acum șase ori șapte ani, în timpul șederii sale în Mordasov și susțineau cu tărie că pe atunci prințul nu putea suferi singurătatea și nu semăna de loc cu un schimnic.

Totuși, iată ce am putut afla despre dânsul, dintr-o sursă demnă de încredere. Cândva, în tinerețea lui, ceea ce, de altfel, a fost tare demult, prințul intrase în chip strălucit în viață, petrecând, făcând curte, stabilindu-se de câteva ori în străinătate. Cânta romanețe, făcea calambururi și niciodată nu se distingea printr-o inteligență strălucită. Se înțelege că și-a

LIBRIS | We know books

tocat toată averea și la bătrânețe s-a văzut deodată aproape fără o lețcaie. Cineva îl sfătui să plece în satul lui, pe care creditorii se și apucaseră să-l vândă la mezat. Prințul plecă și ajunse la Mordasov, unde rămase șase luni în cap. Viața de provincie îi plăcu nespus și în aceste șase luni dădu pe gârlă tot ce-i mai rămăsese, până la ultimele firimituri, continuând să petreacă și legând tot soiul de relații intime cu cucoanele din gubernie. Cu toate acestea, era un om foarte bun la suflet, nelipsindu-i, firește, unele apucături de prinț, care, de altfel, erau socotite în Mordasov ca un apanaj al celei mai înalte societăți și de aceea, în loc să stârnească dezaprobare, erau chiar privite cu oarecare admirație. Mai cu seamă doamnele se aflau într-un permanent extaz în fața musafirului lor atât de drăguț. S-au păstrat multe amintiri interesante. Se povestea, printre altele, că prințul își petrecea mai bine de-o jumătate de zi punându-și la punct toaleta. El însuși părea alcătuit tot numai din bucațele. Nimeni nu știa unde anume și când apucase să se deschiotoreze în halul acesta. Purta perucă, mustăți, favoriți, barbișon — totul însă, până la ultimul firicel de păr, era fals și de o minunată culoare neagră. Se pudra și se dădea cu roșu pe obraji, zilnic. Unii susțineau cu certitudine că își întindea nu știu cum ridurile cu ajutorul unor arcuri, ascunse într-un mod special în perucă. Se mai afirma că poartă corset, fiindcă își pierduse o coastă pe undeva prin Italia, în urma unei sărituri stângace pe fereastră în timpul unei aventuri galante. Șchiopăta de piciorul stâng. Se susținea că piciorul e fals și că cel adevărat îi fusese rupt tot cu prilejul unei aventuri galante, la Paris, și că fusese înlocuit cu altul, special, din plută. Dar poți opri gura lumii să vorbească vrute și nevrute? Totuși, ochiul drept îl avea într-adevăr de sticlă, deși imitat cu o remarcabilă iscusință. Dinții erau și ei făcuți dintr-o substanță

oarecare. Zile întregi se spăla cu tot felul de ape patentate, se parfuma, se pomăda.... Unii își aminteau că încă de pe atunci prințul începuse vădit să se ramolească și că ajunsese nesuferit de vorbăreț. Cariera lui părea să se apropie de sfârșit. Toți știau că nu mai avea para chioară. Și, deodată, în perioada aceea, cu totul pe neașteptate, una dintre rudele sale cele mai apropiate, o bătrână foarte înaintată în vârstă, care locuia în permanență la Paris și de la care prințul nu sperase vreodată să capete o moștenire, muri după ce îngropase exact cu o lună mai înainte pe moștenitorul ei legal. Și, cu totul pe neașteptate, prințul se trezi moștenitorul legal. O minunată moșie cu patru mii de suflete, la șaiszeci verste de Mordasov, îi reveni exclusiv lui, fără părtaș. Neîntârziat, prințul se pregăti să plece la Petersburg, pentru a-și lichida treburile. La despărțire, doamnele noastre au dat în cinstea musafirului lor o masă bogată, cu contribuții. Lumea își amintește că prințul a fost fermecător de vesel la prânzul acela din urmă, a născocit calambururi, i-a făcut pe oaspeți să râdă, a istorisit cele mai năstrușnice anecdote și a făgăduit să sosească cât mai curând la Duhanovo (moșia pe care o căpătase), dându-și cuvântul de onoare că la întoarcere în casa lui au să se țină lanț petrekerile, picnicurile, balurile și focurile de artificii... Un an întreg după plecarea lui cucoanele au tot vorbit despre petrekerile făgăduite, așteptând pe drăguțul lor bătrânel cu strașnică nerăbdare. În timpul acestei așteptări, s-au pus la cale chiar vizite la Duhanovo, unde se afla o casă veche boierească, o grădină cu salcâmi tunși în chip de lei, cu movile artificiale, eleșteie pe care se plimbau bărci cu turci de lemn cântând din fluier, cu chioșcuri, pavilioane, monpleziruri și alte amuzamente.

În sfârșit, prințul se întoarce; dar, spre mirarea și deziluzia generală, nici nu trecu prin Mordasov, ci se instalează în Duhanovul